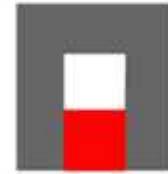

Konkurs

Ad fontes! Odkrywamy tajemnice Kalisza i regionu kaliskiego

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W KALISZU

ODKRYWAMY TAJEMNICE KALISZA I REGIONU KALISKIEGO

„KALISZ W CZASIE OKUPACJI
HITLEROWSKIEJ”

Kalisz w okresie okupacji hitlerowskiej

1 września 1939 roku Niemcy wkroczyli do Polski.

3 września ostatnie oddziały 25 Dywizji Piechoty Ziemi Kaliskiej opuściły nasze miasto. Wycofujący się polscy żołnierze wysadzili mosty na Bernardynce i Swędrni. Rankiem 4 września do miasta wkroczyła nie napotykając oporu niemiecka 8 armia pod dowództwem generała piechoty J. V. Blaskowitza.

Ignacy Bujnicki (1891–1939)

Niemcom znane były przedwojenne patriotyczne i antysemickie publiczne wystąpienia Ignacego Bujnickiego. W związku z tym po natarciu armii niemieckiej na Kalisz był poszukiwany. Ukrył się u znajomych w podkaliskich Błazkach. Jego żona Halina z dziećmi wróciła do Kalisza. Chcąc odzyskać dobra materialne udała się do kaliskiego ratusza, gdzie Bujniccy mieszkali przed wojną. Została tam rozpoznana i zatrzymana przez wroga. Pod wpływem groźby aresztowania syna wydała Niemcom miejsce kryjówki męża. Bujnicki, jego żona i córka Alicja zostali aresztowani, synowi Leszkowi udało się uciec do Warszawy. Prezydent był przetrzymywany w kaliskim więzieniu przy ulicy Łódzkiej. Ostatni raz był widziany 11 listopada 1939 roku, gdy wraz z innymi więźniami został przewieziony do siedziby kaliskiego Gestapo przy ul. Jasnej. Dalszy jego los jest nieznany. Prawdopodobnie został rozstrzelany na kaliskim cmentarzu żydowskim przy ulicy Nowy Świat.

KRAJ WARTY

Po zajęciu naszego kraju na obszarze Wielkopolski i terenach przyległych Niemcy utworzyli tzw. Kraj Warty uznając, że ta część Polski ma zostać zgermanizowana w pierwszej kolejności. Polacy, którzy czasowo pozostali na tych terenach mieli służyć jako tania siła robocza, ci którzy się do tego nie nadawali mieli zostać wypędzeni do Generalnej Guberni lub zgładzeni. Władzę w Wielkopolsce przejął Arthur Greiser.

26 października 1939 roku Adolf Hitler mianował go namiestnikiem Rzeszy i przywódcą NSDAP w tzw. Kraju Warty. Obszar ten w niemieckich planach miał stać się wzorcowym okręgiem – MUSTERGAU. Całkowita germanizacja Kraju Warty zgodnie z życzeniem Hitlera miała dokonać się w ciągu 10 lat.

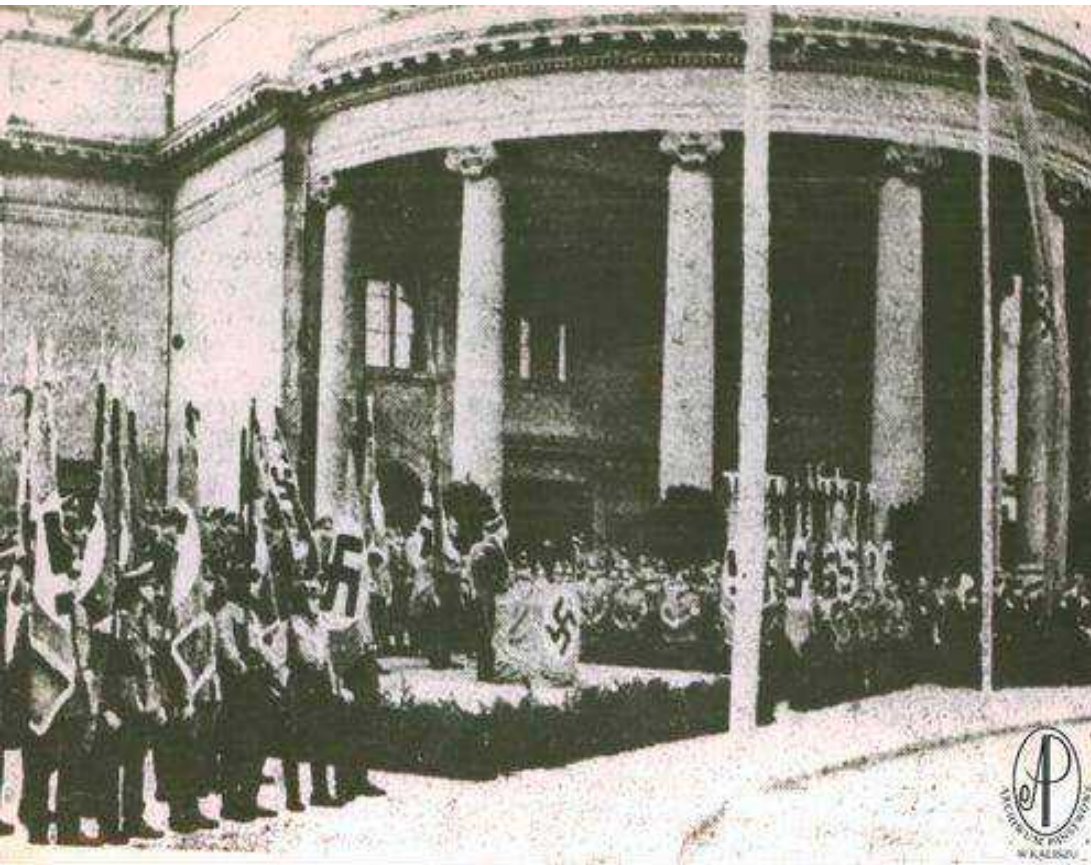
Arthur Greiser (1897-1946)

Adolf Hitler (1889-1945)

NIEMIECKIE ŚWIĘTO W KALISZU

Najważniejszym zadaniem jakie postawiła przed sobą administracja niemiecka było uczynienie z Kalisza miasta niemieckiego. Żądano bezwzględnego podporządkowania się postanowieniom nowej władzy. W dniu 5 listopada 1939 roku zorganizowano defiladę z okazji obchodów niemieckiego ŚWIĘTA ZWYCIĘSTWA.

AUFBRUF.

Am Sonntag, dem 5. November 1939,
findet in Kalisch, wie überall
im besetzten Gebiet, eine

SIEGESFEIER

statt.

Im Rahmen dieser Veranstaltung wird am 14 Uhr vor dem
Stadtheater eine Grosskundgebung stattfinden, bei der ein Mitglie-
der des Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei spre-
chen und zu der die Bevölkerung von Kalisch herzlich eingeladen
wird.

Die Behörden sowie die Bevölkerung, vor allem aber die
Volksdeutschen werden aufgefordert, ihre Häuser und Wohnungen
an diesem Tage mit Hakenkreuzfahnen und Tannengrün (Eichenlaub)
schön zu schmücken. Tannengrün wird von der Reichsverwaltung
auf dem Hauptplatz von Kalischplatz, vom Ende des Platzes
bis zum Ende des Platzes, kostenlos abgegeben. Volksdeutschen sind bei den
Förmen „Jünger & Wolff“ sowie „Gottlieb Müller“, Rathausplatz
kostenlos erhältlich.

Kalisch, den 1. November 1939.

Der Oberbürgermeister
Bartels.

WEZWANIE

W niedzielę, dnia 5 listopada 1939 r.
odbędzie się w Kaliszu jak wszędzie
na zajętych obszarach

ŚWIĘTO ZWYCIĘSTWA

W ramach tej uroczystości o godz. 14 nastąpi przed Teatrem
Miejskim „Główna Gromadka Zwycięstwa“, w której udział wzię-
ć może wszyscy mieszkańcy Kalisza (Niemieckiej Socjalistycznej Partii
Reichu), na którą zaproszą się także Polacy.

Wykaz się wtedy, a przedstawicielami ludności niemieckiej wzię-
ją udział i rozmowa na ten temat będzie nastąpić na wszystkich
i wszystkich ulicach (Główna). Z okazji uroczystości wyłączone będą
buszety przed Teatrem Miejskim na Placu św. Józefa i Chwała, oraz
przed sąsiednim mieszkaniem. Flagi, na których są do wyboru
w formach „Jünger & Wolff“ i „Gottlieb Müller“ na Placu Ratuszowym.

Kalisz, dnia 1. listopada 1939 r.

Nadburmistrz
Bartels.

REPRESJE

Na okupowanych terenach Niemcy wprowadzili szereg ograniczeń dla ludności. Polacy zgodnie z hitlerowską ideologią byli traktowani jak „podludzie”. Poruszać mogli się wyłącznie z przepustkami, żywność wydawana była na kartki, a jej porcje uzależnione od przynależności rasowej. W wielu miejscach, nawet na ławkach publicznych pojawiły się napisy: *„tylko dla Niemców”*. Aby ograniczyć przyrost naturalny podwyższono wiek, w którym Polacy mogli zawierać małżeństwa oraz uchylono wobec polskich kobiet zakaz przerywania ciąży.

Hitlerowcy starali się zniszczyć godność osobistą Polaków, zmuszając ich do kłaniania się każdemu napotkanemu Niemcowi w mundurze. W zakładach pracy najlepiej pracujący Polak zarabiał mniej od najgorzej pracującego Niemca. Stosunek hitlerowców do ludności polskiej mieszkającej w Kaliszu najdobitniej wyrażał napis przed wejściem do parku miejskiego:

„Psy mogą być wprowadzane do parku na smyczy, Polakom wejście surowo wzbronione”.

Biura i przedsiębiorstwa handlowe muszą być zamknięte o godzinie 16.30.

Polska i żydowska ludność obowiązana jest przebywać w swoich własnych mieszkaniach po godzinie 17.00.

Kalisz, dn. 8. XI. 1939 r.

Kartka przydziału na cukier, z archiwum T. Martyna, sygn. 1362

ass Juden und Polen
t. Zuwiderhandlungen
ommissar von Kalisch
polizeibehörde
V. Grabowski
Bürgermeister

Jeszcze raz przestrzegam, że Polakom i żydom uczęszczanie do kina i teatru jest wzbronione. Przekroczenie tego zakazu będzie surowo karane.

Kalisz, 14. 12. 1939 r.

Der Stadtkommissar von Kalisch
Ortspolizeibehörde
i. V. Grabowski
Bürgermeister

PLAC ADOLFA HITLERA W KALISZU

1 listopada 1939 roku Kalisz został wcielony do Rzeszy. Zmieniono nazwy ulic, usunięto pomniki, zakazano używania języka polskiego w urzędach. Zgodnie z okupacyjnymi zarządzeniami w każdym mieście musiał powstać plac Adolfa Hitlera. W Kaliszu był to dzisiejszy Plac Świętego Józefa, przy którym mieściła się główna siedziba niemieckiego Landratu.

NIEMIECKIE NAZWY KALISKICH ULIC

Kalisz, Oldenburgerstrasse 1 – 3 – 5 (obecnie ul. Złota)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Bayern Franken - Friesen Strasse 22
(obecnie róg ul. Parczewskiego i Franciszkańskiej)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Hinderburgstrasse (obecnie ul. Śródmiejska)
puścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1469

Kalisz, Am Stadtgraben 15 – 17 – 19 (obecnie ul. Babina)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Am Stadtgraben 49 (obecnie ul. Babina)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Markt (obecnie ul. Nowy Rynek)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1377

NIEMIECKIE NAZWY KALISKICH ULIC

Kalisz, Am Adolf Hitler Platz (obecnie Plac Św. Józefa)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1469

Kalisz, Am Stadtgraben (obecnie ul. Babina)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1377

Kalisz, Rathausplatz 6 - 7 (obecnie Główny Rynek)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Am Stadtgraben 5-7 (obecnie ul. Niecała)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1471

Kalisz, Kawiarnia i restauracja „Sergiejew”
przy ul. Śródmiejskiej
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1377

Kalisz, Am Stadtgraben (obecnie ul. Babina)
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1377

MASOWE WYSIEDLENIA

W grudniu 1939 roku hitlerowcy rozpoczęli masowe wysiedlenia Polaków i Żydów z Kalisza. Na ich miejsce sprowadzono Niemców bałtyckich, a później wołyńskich, zajęli oni mieszkania wysiedlonej ludności polskiej. Akcja wysiedlania trwała prawie przez cały czas okupacji. Od grudnia 1939 roku do października 1944 roku. Ogółem wysiedlono z miasta ok. 30 tysięcy mieszkańców.

Oprócz wysiedleń, Polaków wysyłano także na roboty przymusowe w głąb Niemiec. Z Kalisza przez cały okres okupacji wywieziono na roboty 3 tysiące osób.

WYSIEDLENIA I WYPĘDZENIA

Hitlerowski wielkorządca Kraju Warty Arthur Greiser i jego ludzie dysponowali planem przesiedleń

Określał on m.in. kryteria w oparciu, o które kolejno wysiedlano Polaków. O wytypowaniu do wysiedlenia w pierwszym rzędzie decydowała przeszłość polityczna i zdolność do pełnienia funkcji przywódczych. Wypędzano więc rzeczywistych i potencjalnych liderów politycznych, społecznych i związkowych. W Kraju Warty nie widziano również miejsca dla przedstawicieli polskiej inteligencji, naukowców, nauczycieli, lekarzy, prawników i urzędników, a także byłych wojskowych oraz duchowieństwa. Oddzielnym kryterium był posiadany majątek. Specjalnym rygorom podlegała ludność pochodzenia żydowskiego, dla niej powstały odrębne przepisy, które dotyczyły kwestii tak szczegółowych jak ta, że Polakom na drogę wysiedleńczą pozostawiano 200 złotych, a Żydom jedynie 100.

Nikt z przesiedlanych nie mógł zabierać ze sobą dzieł sztuki, dewiz i biżuterii z wyjątkiem obrączek. Na spakowanie swego dobytku każdy otrzymywał nie więcej niż 15-30 minut, a dopuszczalny ciężar bagażu wynosił początkowo jedynie 12,5 kilograma. Do końca 1939 roku z Wielkopolski do Generalnej Guberni wypędzono około 80 tysięcy Polaków i Żydów. Plany na rok następny obejmowały aż 600 tysięcy osób, a na rok 1941 jeszcze więcej. Po inwazji na ZSRR wypędzenia ustały ponieważ w Kraju Warty zaczynało brakować rąk do pracy, trwało jednak wypędzanie Polaków z atrakcyjnych mieszkań, sklepów, czy całych kamienic.

SĄD I WIĘZIENIE

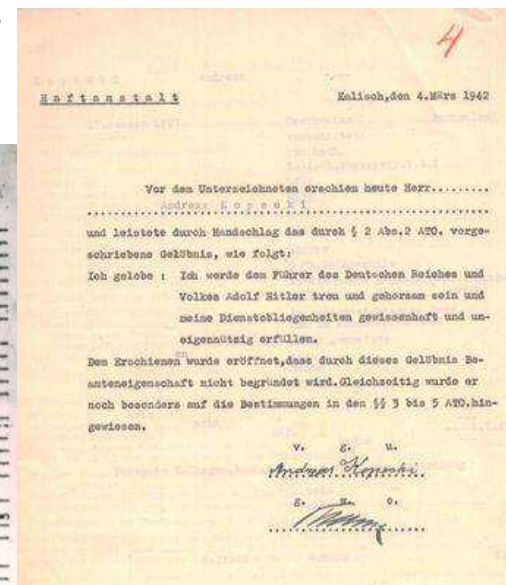
Więzienie hitlerowskie w Kaliszu działało od września 1939 roku do stycznia 1945 roku i mieściło się w budynku, w którym obecnie mieści się zakład karny. W styczniu 1942 roku utworzono osobny oddział dla Polaków i Żydów odbywających karę obozu karnego. Zgodnie z zarządzeniem generalnego prokuratora od września 1942 roku w areszcie wykonywano wyroki śmierci na Polakach.

Na podstawie wyroku Sądu Specjalnego w Kaliszu (SONDERGERICHT) podczas zbiorowych egzekucji 7 czerwca 1941 roku w Wolicy oraz 23 sierpnia 1941 roku w Kościelnej Wsi hitlerowcy stracili 44 więźniów z kaliskiego więzienia. Zbiorowymi egzekucjami kierował osobiście Heinrich Nolte- zastępca szefa Gestapo w Kaliszu, osądzony i skazany na śmierć w 1946 roku. Szacuje się, że przez więzienie w Kaliszu przeszło ponad 15 tysięcy osób. Akta zachowały się dla niespełna 15% więźniów.

Sąd Specjalny w Kaliszu został utworzony przy Sądzie Krajowym, a jego zadaniem było orzekanie w sprawach dotyczących przestępstw antypaństwowych.

Obwieszczenie o skazaniu m.in. za
potajemny ubój i pokątny handel mięsem,
Spuścizna Tadeusza Martyna, sygn. 1340

Formularz przysięgi na wierność
führerowi, składanej przez
funkcjonariuszy więziennych
Więzienie Karno-Śledcze w
Kaliszu, sygn. 27, s. 4.

Więzienie karno-śledcze w Kaliszu

EGZEKUCJA KSIĘDZA ROMANA PAWŁOWSKIEGO

Hitlerowcy zamierzali zlikwidować pewne grupy społeczne, a przede wszystkim inteligencję i duchowieństwo. Wprowadzili terror, który manifestowali poprzez publiczne egzekucje. Działania okupantów cechowała bezwzględność i brak jakichkolwiek ludzkich odruchów.

18 października 1939 roku o godzinie 10:30 rozstrzelano księdza Romana Pawłowskiego. Egzekucja odbyła się na Placu Świętego Józefa, a jej rzekomym powodem było posiadanie broni przez kapłana.

Prawdziwą przyczyną zbrodni na księdzu Romanie Pawłowskim była zemsta za patriotyczną działalność oraz dążenie hitlerowców do sterroryzowania społeczeństwa

Kalisza i osłabienie jego woli energii.

Egzekucja ks. R. Pawłowskiego

Egzekucja ks. R. Pawłowskiego

Tablica upamiętniająca brutalną śmierć ks. Romana Pawłowskiego. Kalisz Plac Św. Józefa.

MASOWE EGZEKUCJE

22 grudnia 1939 roku w lesie pod Winiarami rozstrzelano i pochowano w czterech zbiorowych mogiłach około 700 Polaków przywiezionych z więzień w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim. Był to początek masowych egzekucji w lesie winiarskim, w którym do lutego 1940 roku rozstrzelano około 1100 osób. Na miejscu jednej z egzekucji odsłonięto w 1960 roku skromny pomnik.

Pomnik poświęcony: POLEGŁYM W WALCE Z
FASYZMEM NIEMIECKIM W LATACH 1919-1945

GERMANIZACJA DZIECI

W czasie okupacji Niemcy prowadzili intensywną akcję germanizacyjną społeczeństwa Kraju Warty.

Germanizacja polskich dzieci rozpoczęła się w czerwcu 1941 roku. Zorganizowano szereg specjalnych „DOMÓW WYCHOWAWCZYCH”, do których kierowano dzieci odbierane przemocą polskim rodzinom.

Kaliski okręgowy dom dziecka zwany po niemiecku: GAUKINDERHEIM powstał w listopadzie 1942 roku i mieścił się w dzisiejszym klasztorze sióstr nazaretanek. Dzieciom nadawano nowe niemieckie imiona i nazwiska, uczono je języka niemieckiego i surowo karano za każdy przejaw polskości. Karą za używanie języka polskiego było zamknięcie na noc w kaplicy pogrzebowej znajdującej się na dziedzińcu klasztornym. Nagminnie zdarzały się pobicia, a nawet kara śmierci. Wiadomo, że czternastoletni Zygmunt Światłowski został zabity przez kierowniczkę kaliskiego Gaukinderheim Johannę Zander. Dzieci w ośrodku traktowano jak więźniów, dla zatarcia śladów przed rodziną zorganizowano dla nich osobny urząd meldunkowy. Po kilkunastu tygodniach wywożono je w głąb Rzeszy i oddawano do adopcji niemieckim rodzinom. Liczba dzieci wywiezionych z Kalisza do Niemiec nie jest znana.

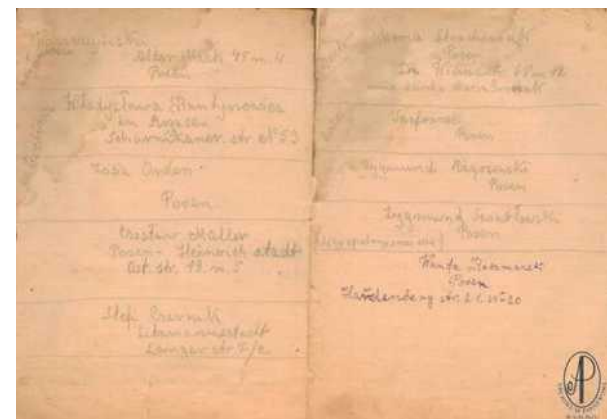

Płyta pamiątkowa upamiętniająca obóz dla dzieci (Gaukinderheim) mieszczący się w klasztorze ss. Nazaretanek w Kaliszu

Po zakończeniu II wojny część z nich powróciła, jednak losy wielu pozostają do dnia dzisiejszego nieznane.

GERMANIZACJA DZIECI

Polka pracująca jako opiekunka w Gaukinderheim, Maria Pinczewska starała się zebrać jak najwięcej danych o wywożonych dzieciach. Robiła notatki spisując ich nowe imiona i nazwiska oraz miejsca w Niemczech, do których zostały wysłane. Pośredniczyła również w przekazywaniu korespondencji między rodzicami i dziećmi.

№	Imię i nazwisko	Adres	№	Imię i nazwisko	Adres
1	...	...	11	...	...
2	...	...	12	...	...
3	...	...	13	...	...
4	...	...	14	...	...
5	...	...	15	...	...
6	...	...	16	...	...
7	...	...	17	...	...
8	...	...	18	...	...
9	...	...	19	...	...
10	...	...	20	...	...

Dzieci przebywające w Gaukinderheim,
Spuścizna Tadeusza Martyna, sygn. 148

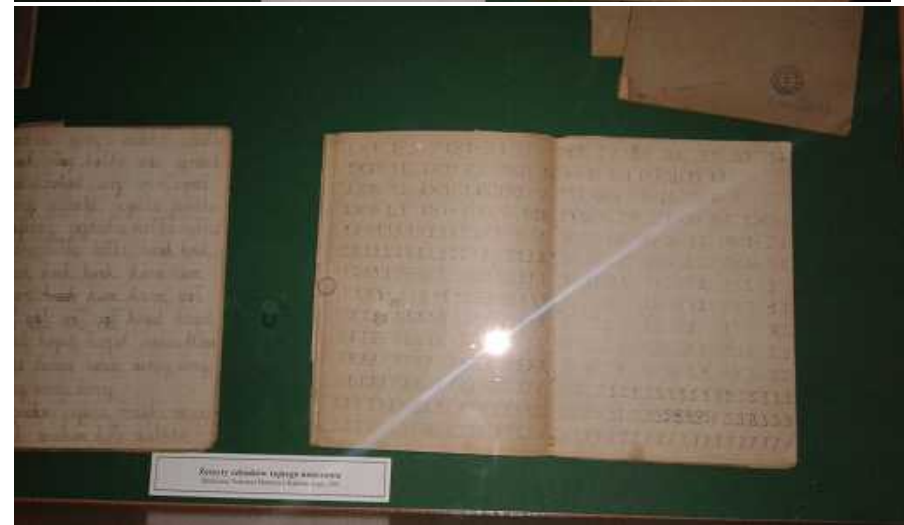
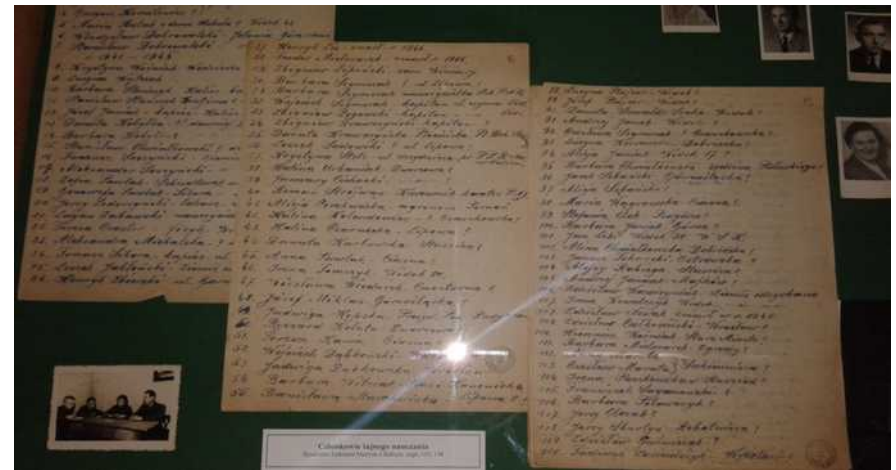
Personel Gaukinderheim w Kaliszu,
Spuścizna Tadeusza Martyna, sygn. 146

**Lista dzieci, które przebywały
w Gaukinderheim w Kaliszu**
Akta miasta Kalisza, sygn. 61.

Na tereny ziemi kaliskiej hitlerowcy wkraczali z przekonaniem, że są „wyzwoliciełami”, ponieważ tereny zaboru pruskiego od zawsze uznawali za terytorium niemieckie.

Społeczeństwo kaliskie przygotowywali do całkowitego zniemczenia, stąd obowiązywał całkowity zakaz używania języka polskiego i jakiegokolwiek okazywania polskości.

Hitlerowcy zniszczyli większość zbiorów Muzeum Ziemi Kaliskiej oraz rozpoczęli zasypywanie odnogi Prosny wzdłuż ulicy Babina. Poza gruzem, ziemią i śmieciami okupant hitlerowski wrzucił do kanału kilkadziesiąt tysięcy książek z polskich i żydowskich bibliotek publicznych.

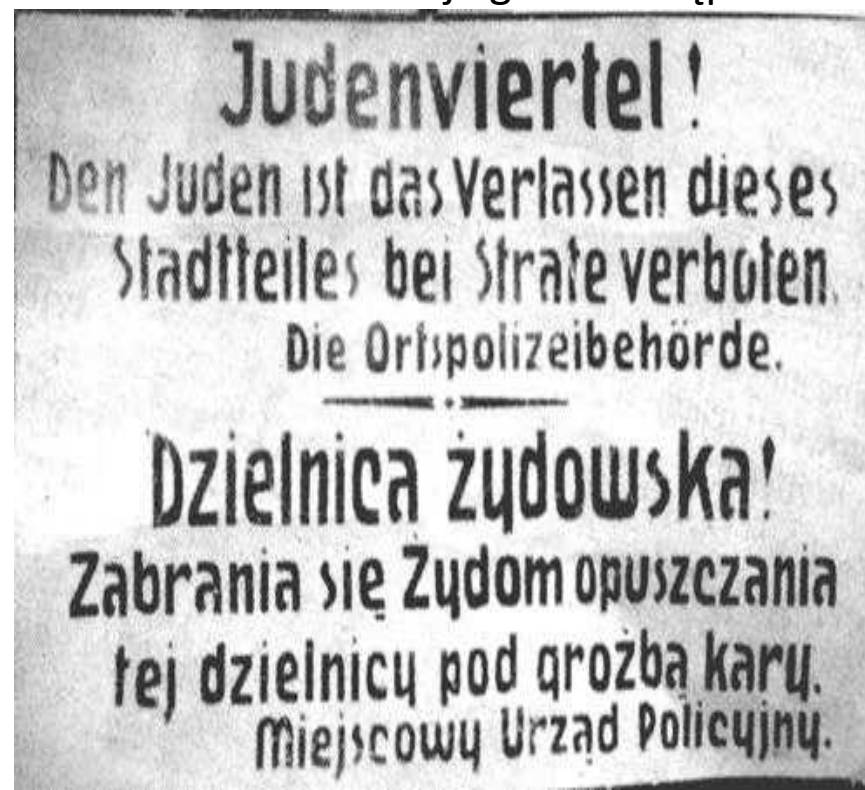

W lipcu 1942 roku zorganizowano w Kaliszu kuratorium wojenne ujmując w jego ramy organizacyjne system tajnego nauczania. Szacuje się, że tajnym nauczaniem objęto w Kaliszu i powiecie kaliskim od 500-700 uczniów, dla których zajęcia prowadziło 21 nauczycieli. Program szkoły średniej wyładało 6 profesorów gimnazjalnych i kilku studentów prowadzących zajęcia dla około 50 uczniów.

KALISCY ŻYDZI

Tuż przed wybuchem II wojny światowej Żydzi stanowili prawie 1/3 mieszkańców Kalisza. Okupacja hitlerowska oznaczała dla nich zagładę. Już w listopadzie 1939 roku rozpoczęto masowe wysiedlanie Żydów. Początkowo przebywali w obozie przejściowym w klasztorze jezuitów, a od 20 listopada 1939 roku oczekiwali na wywiezienie w hali targowej przy Placu Dekerta (obecnie dom handlowy TĘCZA). Szacuje się, że w 10 transportach kolejowych wywieziono z Kalisza około 15 tysięcy Żydów. Trafiali oni do gett w miastach Generalnej Guberni, a dalej do obozów zagłady.

Dla pozostałej w Kaliszu liczby ludności żydowskiej utworzono getto, które mieściło się między dzisiejszymi ulicami Targową, Złotą, Chopina i Wodną. Przebywało w nim zaledwie kilkaset osób, które jeszcze tego samego roku zostały zagazowane. Ostateczna likwidacja getta nastąpiła w lipcu 1942 roku.

Żydzi pracujący przy odgruzowaniu Adolf Hitler Platz w Kaliszu, Zbiór fotografii i pocztówek, sygn. 193

KALISCY ŻYDZI

Żydzi pracujący przy odgruzowaniu Adolf Hitler Platz w Kaliszu, Zbiór fotografii i pocztówek. sven. 193

Dotyczy żydów.
Najsurowiej wstrzania się żydom uczęszczać do lokali publicznych. Zakaz ten dotyczy również żydów ochrzczonych. Lokale, w których pomimo zakazu żydzi będą przebywać, zostaną policyjnie zamknięte; żydzi zaś będą osobiście ciężkim aresztem karani.
Kalisz, dnia 2 listopada 1939 r.
Die Ortspolizeibehörde
I. V. gez. Grabowski
Bürgermeister

Żydom jest surowo zakazane pokazywanie się w dnie targowe na Rynku Dekerta, jako sprzedawców oraz kupujących.
Niestosujący się zostaną ukarani aresztem lub więzieniem.
Kalisz, dn. 29. XI. 1939.

Restauracja i Kawiarnia „Sergiejeff”
przy ulicy Wrocławskiej -- wejście po schodach
wydaje śniadania, obiady i kolacje.
Kawa, herbata, kakao, lemoniada, ciastka, czekolady.
Piwo i trunki dobrze pielęgnowane.
Kuchnia znana ze swej dobroci. Czasopisma na miejscu.
Restauracja i Kawiarnia otwarta do godz. 11 wiecz. — codziennie koncert.
Żydom wstęp wzbroniony.
właściciel EUGENIUSZ SERGIEJEFF.

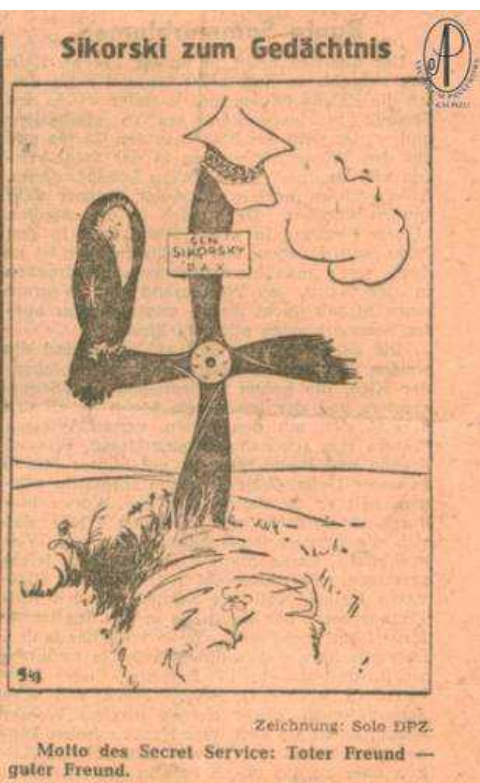
Verordnung vom 14. November 1939 Erhebliche durch die Juden verursachte Mißstände im öffentlichen Leben des Verwaltungsbereichs des Regierungspräsidenten zu Kalisch veranlassen mich, für den Verwaltungsbereich des Regierungspräsidenten zu Kalisch folgendes zu bestimmen: § 1 Als besonderes Kennzeichen tragen Juden ohne Rücksicht auf Alter und Geschlecht am rechten Oberarm unmittelbar unter der Achselhöhle eine 10 cm breite Armbinde in Juden-gelber Farbe. § 2 Juden dürfen im Verwaltungsbereich des Regierungspräsidenten zu Kalisch in der Zeit von 17-8 Uhr ihre Wohnung ohne meine besondere Genehmigung nicht verlassen. § 3 Zuwiderhandlungen gegen diese Verordnung werden mit dem Tode bestraft. Bei Vorliegen mildernder Umstände kann auf Geldstrafe in unbeschränkter Höhe oder Gefängnis, allein oder in Verbindung miteinander, erkannt werden. § 4 Diese Verordnung tritt mit auf die Bestimmung in § 1 sofort, § 3 vom 18. November 1939 ab in Kraft. Lutz, den 14. November 1939. Der Regierungspräsident zu Kalisch Uebelhoer	Rozporządzenie z dnia 14 listopada 1939 r. Znaczne niedomagania w życiu publicznym oszczędzających w Kaliszu (w Kaliszu) zważają mnie do wydania dla oszczędzających administracyjnego Prezidenta Regencji w Kaliszu (w Kaliszu) następującego rozporządzenia: § 1 Jako oznakę szczególną noszą Żydzi bez względu na wiek i płeć na prawem ramienia bezpośrednią pod pachą opaskę szarości 10 cm koloru żydowsko-żółtego. § 2 We obszarze administracyjnej Prezydenta Regencji w Kaliszu (w Kaliszu) Żydom nie wolno bez mojego szczególnego zezwolenia opuszczać swego mieszkania w czasie od godziny 17-01 do 8-01. § 3 Kto wykroczy przeciwko niniejszemu rozporządzeniu, podlega karze śmierci. Jeśli zachodzi nieważność łagodniejszej, to może być orzeczona kara pieniężna w nieograniczonej wysokości lub kara więzienia, każda z nich oddzielnie lub łącznie. § 4 Rozporządzenie niniejsze, prócz postanowienia paragrafu pierwszego, wchodzi w życie, w paragraf pierwszy z dniem 18 listopada 1939 r. L. O. G., dnia 14 listopada 1939 r. Prezydent Regencji w Kaliszu (w Kaliszu) Uebelhoer
---	--

Rozporządzenie o obowiązku noszenia odznaki przez Żydów, Spuścizna Tadeusza Martyna, sygn. 1340

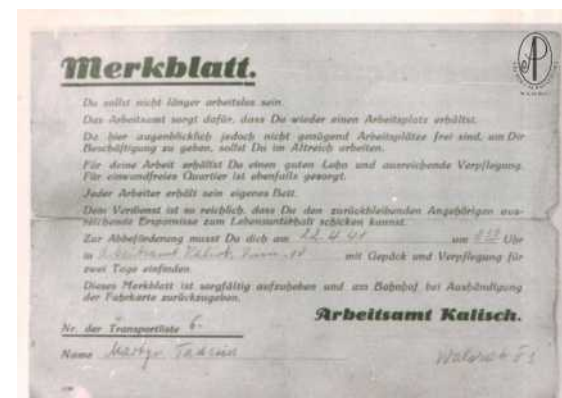
Pisemne odezwy i zakazy wykluczające Żydów z życia społecznego

PROPAGANDA NIEMIECKA

W listopadzie 1939 roku Niemcy rozpoczęli w Kaliszu edycję pisma urzędowego „KREISBLATT DES KREISES KALISCH”. Pismo to wychodziło do 1943 roku. Reżim hitlerowski wspierał się propagandą, której głównym twórcą w rzeszy był Joseph Goebels. Propaganda miała być prosta i trafiać do przeciętnego odbiorcy, stałymi jej elementami było podkreślanie historycznych i naturalnych uprawnień Niemców do sprawowania rządów oraz konieczność wyeliminowania wszystkich tych, którzy owych praw nie uznają.

Ulotka propagandowa, przedstawiająca sukcesy armii hitlerowskiej.

Ulotka propagandowa, zachęcająca do pracy w Rzeszy

Ku pamięci Sikorskiego.
Motto tajnych służb: martwy
przyjaciel - dobry przyjaciel

Pierwsze organizacje podziemne zaczęły powstawać w Kaliszu już pod koniec 1939 roku. Utworzono wtedy Narodową Organizację Wojskową. Na początku 1940 roku powstały dwie inne organizacje konspiracyjne. Pierwszą była Organizacja Jedności Narodowej, która wydawała dwie gazetki podziemne („Jedność Narodowa” i „Armia Narodowa”). Zdekonspirowano ją na początku marca 1941 roku i objęto aresztowaniem 85 jej członków, z których większość wysłano do obozów koncentracyjnych.

W działalności tej organizacji udział brali kaliscy franciszkanie, których klasztor hitlerowcy zamknęli w odwecie. Druga organizacja to Związek Walki Zbrojnej, którego 32 działacze aresztowało gestapo. W 1942 roku w Kaliszu utworzono Armię Krajową, którą zdekonspirowano w marcu 1944 roku aresztując i rozstrzelując 56 jej członków w Lesie Skarszewskim 19 stycznia 1945 roku, na dzień przed wyzwoleniem.

W drugiej połowie stycznia 1945 roku w okolicy Kalisza dociera Armia Radziecka i Wojsko Polskie. Bezpośredni udział w wyzwoleniu Kalisza brał 708 Samodzielny Batalion Łączności walczący pod dowództwem kapitana Mikołaja Iwanowicza Sienko. Bitwa o Kalisz rozpoczęła się rankiem 23 stycznia 1945 roku, a już w godzinach wieczornych tego dnia miasto było wolne. W chwili wyzwolenia Kalisz liczył 42 926 mieszkańców, w tym 100 Żydów.

KALISZ PODCZAS OKUPACJI

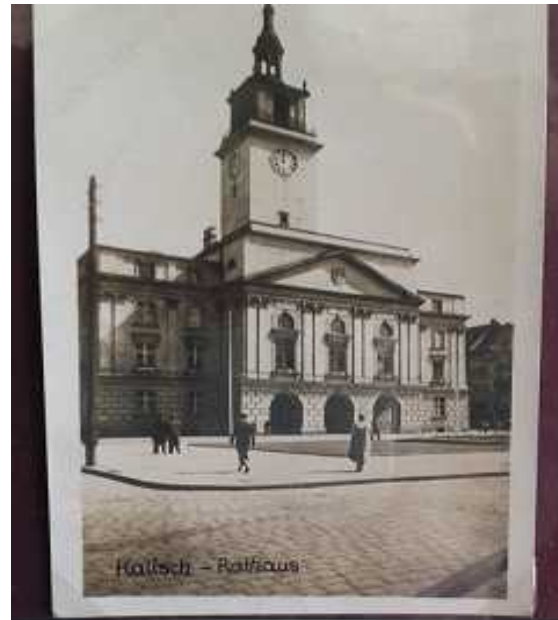
Kalisz, budynek Straży Pożarnej przy Nowym Rynku
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1469

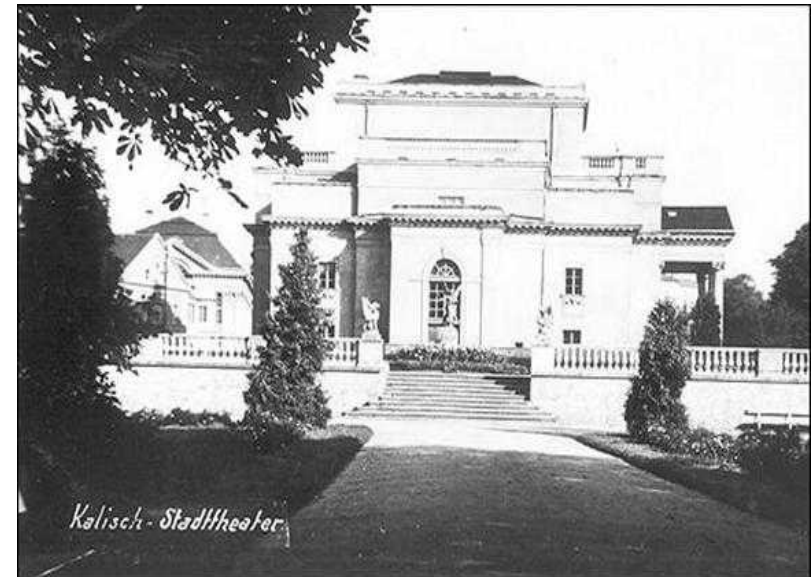
Kalisz, Park Miejski
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1469

Kościół św. Józefa w czasie okupacji

Kalisz, Ratusz Miejski
Spuścizna Tadeusza Martyna z Kalisza, sygn. 1377

Teatr kaliski w czasie okupacji niemieckiej

BIBLIOGRAFIA:

POZYCJE KSIĄŻKOWE:

M. Olszewski, *Zbrodnie hitlerowskie na Ziemi Kaliskiej w latach 1939-1945*, Kalisz 1979
K. Dobak-Splitt, J. A. Splitt, *Kalisz poprzez wieki*, Kalisz 1988
A. Pacholski, *Niemra*, Warszawa 2011

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

<http://info.kalisz.pl/Dybowski/Rozdz4.htm>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Kraj_Warty
<http://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Arthur_Greiser
http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_Polski_1939-1944
<http://www.kalisz.info/zdjecia-okupacja.html>
http://www.kalisz.info/go_poprzezwieki_32.php
<http://www.zyciekalisza.pl/>
<http://www.delcampe.net/page/list/language,E,cat,893,var,Postcards-Europe-Poland.html>

ZASOBY PAŃSTWOWEGO ARCHIWUM W KALISZU:

Zbiór fotografii i pocztówek: sygn. 193,
Spuścizna Tadeusza Martyna: sygn. 195, 198, 204, 1340, 1362, 150, 148, 146, 1471, 1469, 1377
Akta Miasta Kalisza: sygn. 61